

İÇ VE DIŞ PİYASALARDAKİ MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER İYİLEŞMENİN ÇOK YAVAŞ OLACAĞINA İŞARET EDİYOR

Ahmet YETİM

Küresel ekonomideki belirsizlikler sürüyor ve yeniden yapılanma süreci henüz rayına oturmadı.

Özellikle finans kesiminde çıkabilecek bir kıvılcım mali ve reel sektöre yeni bir yangın tehlikesi yaşatabilir.

Bu nedenle küresel piyasalar sessiz ve derin bir bekleyiş içine girdi.

Çünkü Avrupa'da küçümsenmeyecek sayıda firma kapısına kilit vurmuş durumda.

Ayakta kalabilen şirketler ise krizden sarsılarak çıktı. Bu nedenle 2010 yılına fazlaca umut bağlayamıyor.

Çünkü KOBİ ve büyük şirketlerde, krizin ilk yarısında mal siparişlerindeki daralma tahminlerin de ötesine geçmiş, yılbaşında tamamen durmuş olup, talep tablosu ciddi ve sürekli bir canlanmayı sergilemekten uzak bulunuyor.

Bu nedenle de dünya ekonomisindeki toparlanmanın hayli zaman alacağı ortada, çünkü işletmelere, mali destek verecek olan finans kesimi toparlanma sinyalleri vermiyor.

Halen kriz öncesi döneme göre kredilerde yüzde 40'lık bir daralma söz konusu. AB'de ise yüzde 70'e kadar yükselen kredi sıkılaştırması, büyük işletmeler için yüzde 50'ye, KOBİ'ler için yüzde 40'a geriledi.

Bununla birlikte; büyüme rakamları pozitif geliyor. Yani durgunluk sürecinin sonlarına yaklaştığımız görülmüyor.

Krizin çıkış noktası olan ABD kısmen toparlanıyor. Son çeyrekte yüzde 3,5 ile beklentilerin oldukça üzerinde büyüdüğü ortaya çıktı.

Euro Bölgesi'nde de kısmi toparlanma gözlemleniyor. Euro Bölgesi'ndeki büyüme oranı üçüncü çeyrekte bir önceki çeyreğe göre yüzde 0,4 yükseldi. Euro Bölgesi'ne ülkeler bazında bakarsak en güçlü performansın Almanya'dan geldiğini görüyoruz.

Almanya yüzde 0,7 büyüdü, Almanya'yı yüzde 0,6 ile İtalya izledi. Fransa ise hayal kırıklığı yarattı; büyüme hızı yüzde 0,3 seviyesinde kaldı.

Büyüme rakamları durgunluktan çıkışta sinyal veriyor, ancak ışık yeterince güçlü değil.

Ülkelerin, ekonomilerinin iç dinamiklerine ve nüfusun demografik özelliklerine göre şekillenen performanslarının ülkelerin büyüme potansiyellerinin altında kalması ileriye yönelik toparlanmanın yavaş ve uzun bir seyir izleyeceğini gösteriyor.

Krizden çıkış için yapılan yüksek harcamaların yarattığı yüksek maliyetin yol açtığı en büyük sorun ise bütçe açıkları.

Bundan sonraki süreçte ekonomideki toparlanmaya paralel olarak yüksek bütçe açıklarının finansmanı amacıyla ülkelerin gelir artırıcı vergi vb. önlemlere başvurması kaçınılmaz görünüyor.

ABD'nin bütçe açıkları milli gelirinin yüzde 11,7'sine yaklaştı. Japonya'da bu oran yüzde 7,7, Euro Bölgesi ortalaması ise yüzde 6,5, Almanya'nın yüzde 4,6, Fransa'nın yüzde 8,2.

İstihdam tablosunda ise düzelme yok. ABD'nin işsizlik rakamı yüzde 10,2. Bu ABD için oldukça yüksek bir oran. Euro Bölgesi'nde işsizlik oranı yüzde 9,7. Pozitif gelişim gösteren veriler adeta nazlana nazlana geliyor.

Dış piyasalardaki yön belirsizliği iç piyasalara da aynen yansıyor.

Merkez Bankası'nın faiz indirimlerinde kararlı ve ısrarcı olmasıyla gecelik borçlanma faizleri yüzde 6,75'e kadar gerilese de bankalar bu tabloyu kredi faizlerine yansıtmakta ketum davranıyor.

Kredi maliyetleriyle faizler arasındaki makas reel olarak yüzde 5'in altına bir türlü düşmüyor. Piyasalar, nakit sıkıntısı nedeniyle nefes darlığı yaşıyor.

Geçen yılın başından itibaren Türkiye'de ekonomik büyüme düşme sürecine girmişti.

Küresel krizin derinleşmesiyle beraber ekonomi geçen yılın son üç ayından itibaren küçülme sürecine girdi.

Üçüncü üç aya (Temmuz-Ağustos-Eylül dönemi) yönelik milli gelir verileri henüz bilinmese de, Türkiye ekonomisinin geçen yılın Ekim ayından bu yılın Eylül ayına kadar kesintisiz bir küçülme süreci yaşadığını söyleyebiliriz.

Yılın ilk çeyreğinde dibe vuran ekonomi bugün de dipten çok uzaklaşamadı.

Büyümenin liderliğini ihracata bağlayan büyüme modelinde, dış piyasalardaki talep daralması, öncelikle bu piyasalar için üretim yapan sanayiye vurdu.

Sanayi sektörü küresel krize stok ve kapasite fazlasıyla yakalandı.

Bu nedenle de sanayide dört çeyrektir gerileyen bir üretim grafiği izliyoruz. Bu durum da üretim başta olmak üzere, yatırım ve istihdam tablosunu kötüleştiriyor.

Eylül ayına yönelik sanayi üretimi verilerindeki kötü sürpriz de bu çerçevede oldu.

Eylül ayında imalat sanayi endeksinde gerileme beklentisi yüzde 7 civarında iken, yüzde 9,3 oranında düştü.

Yine de, bir şok yaşanmazsa, ekonominin yılın son üç ayı ile beraber geçen yıla göre yavaş bir büyüme dönemine girebileceği görülüyor.

Üretimde düşüş yılın ilk aylarından geçen yılın aynı dönemine göre; imalat sanayide yüzde 20'nin üzerinde düşmüştü.

Yılın ortalarında imalat sanayi üretimindeki düşüşler yüzde 10'lara geriledi.

Eylül ayında ise yüzde 9,3 oldu. Bul dönemde en yüksek daralma yüzde 33,8 ile ulaşım araçları imalatında oldu. Onu yüzde 31'le kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri, yüzde 18,6 ile tütün ve yüzde 16,4 ile metal ürünleri izledi.

Eylül ayında sona eren geçici teşvikler ile öne çekilen talebe bağlı üretim artışları, üretimde daha büyük düşüşleri engelledi. Ancak teşvikler sona erdiğinde talep artışı da sona erdi.

Sanayide yatırım iştahının olmaması ara ve sermaye malı imalatını da düşürdü. Sermaye malları imalatındaki gerileme yüzde 18 gibi yüksek bir orana çıktı. Yanı sıra enerji imalatında yüzde 8,2, ara malı imalatında ise yüzde 8'lik düşüşler yaşandı.

Bu tablonun iyi tarafı ise; üçüncü üç ayda geçen yılın aynı dönemine göre üretimleri artan sektörlerin de görülmeye başlaması.

Kimyasal üretim yüzde 6,1, mobilya imalatı yüzde 6, tıbbi ve optik aletler ile saat imalatı yüzde 5,7, büro makineleri ve bilgisayar imalatı yüzde 2,2 arttı.

Kapasite kullanımı ise; Ekim'de bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 4,9 azalırken, Eylül ayına göre ise yüzde 1,7 artış göstererek yüzde 71,8 oldu.

Bu olumlu gelişmelerin de etkisiyle, üretimdeki azalma yarı yarıya düştü.

Ancak küresel darbelere bağlı olarak bel fitiğine yakalanan sanayimizin egzersizlerle yürüyüp koşmasının uzun bir süre alabileceği görülüyor.

Bu veriler, bu yılın Mart ayı sonrasında başlayan iyileşme trendinin inişli çıkışlı, yavaş ancak henüz istenen istikrarı kazanmaktan uzak olduğunu ortaya koyuyor.

Bu nedenle önümüzdeki dönemde ekonomik büyümenin önündeki en büyük engellerden biri yatırım ortamındaki olumsuzluklar olabilir.

Ekonominin canlanması bekleniyor, ama istihdamda kayda değer bir toparlanma öngörülüyor.

İstihdam yaratmayan, makul bir büyümenin gerçekleşeceği tahminleri yapılıyor.

Bu durumda bir ara yüzde 16,1'e ulaşan ve Temmuz ayında yüzde 12,8'e gerileyen işsizliğin daha fazla gerilemesi mümkün görünmüyor.

Halen 3,2 milyon düzeyinde olan işsiz sayımızın bu ve daha yüksek düzeyde gerçekleşeceği anlaşılıyor.

Milli gelirdeki gerilemeye bakılırsa, istihdam azalışı asgaride kaldı denebilir.

Açıkça krizden çıkışta üretimin artması beklenirken, istihdamda çok fazla artış beklememeliyiz.

Çünkü şirketler faaliyet karlılığını devam ettirebilmek için verimlilik artışını ön plana almak durumunda kalacak.

2001 krizinden çıkıp yüksek büyüme sürecine girildiğinde, büyümenin istihdam yaratmadığından şikâyet ediliyordu.

Bu kez, krizden çıkış sürecinde benzer bir olgu, büyük bir olasılıkla çok daha çarpıcı bir biçimde, yaşanacak gibi görünüyor.

Krizin en fazla darbe vurduğu alanlardan biri de dış ticaret oldu.

Dış ticaretimiz Eylül ayında da gerilemeye devam etti. TÜİK dış ticaret verilerine göre; 2009 yılı Eylül ayında, 2008 yılının aynı ayına göre ihracat yüzde 33,6 azalarak 8.501 Milyon Dolar, ithalat yüzde 30,4 azalarak 12.449 Milyon Dolar olarak gerçekleşti.

Aynı dönemde dış ticaret açığı yüzde 22,5 azalarak 5.091 Milyon Dolardan, 3.948 Milyon Dolara geriledi.

2008 Eylül ayında %71,5 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2009 Eylül ayında yüzde 68,3'e geriledi.

Yılın ilk 9 ayında ihracat 73.116, ithalat ise 100.142 milyon dolar oldu.

Geçen yılın Eylül ayında 5 milyar doların üzerinde olan aylık dış ticaret açığı da 3.9 milyar dolara kadar gerilemiş durumda.

Böylece Eylül ayındaki yüksek oranlı düşüslere rağmen dış ticaret açığında geçen yıldan bu yana devam eden azalma trendinin sonuna yaklaşıldığı anlaşılıyor.

Dış açıktaki makasın daralması ithalattaki hızlı gerilemeden kaynaklanıyor.

Tüketim malları ithalatındaki yıllık daralma Eylül ayında yüzde 2,4'e düştü.

Tüketim malları ithalatının yüzde 20'ye yakın oranda artması, iç tüketim ve yatırım talebinde kıpırdanma olduğunun bir işareti.

Ancak özel yatırımlarda asıl toparlanma 2010 yılından itibaren görülebilecek.

Önemli olan yatırım malları ithalatında düşüşün durması ki, bu da büyüme açısından iyi haber.

Ayrıca en büyük talebin yaşandığı AB pazarının hareketlenmeye başlamasını da iyi bir gelişme olarak değerlendiriyoruz. Aksi takdirde iç talep artışı bekleyerek ticari aktiviteleri canlandırmak zor.

İç talep eksiden artıya geçemiyor. Kaldı ki enflasyonun son dönemde istikrarlı bir biçimde düşürülmesinde tüketim ve yatırım talebinin dibe inmesi de etkili oldu.

2009 yılı Ekim ayında tüketici ve üretici fiyatları (TÜFE ve ÜFE) sırası ile, yüzde 2,4 ve yüzde 0,3 arttı. Oysa geçen yıl aynı ayda TÜFE yüzde 2,6 artmıştı.

Yıllık enflasyon TÜFE’de yüzde 5,1’e, ÜFE’de yüzde 0,2’ye geriledi.

Bu tabloyla tüketici fiyat artışları son kırk yılın en düşük değerine inerek yeni bir rekor kırdı.

Ekim ayında elektrik zammı, ÖTV indiriminin bitmesi ve giyimde yeni mevsimin başlaması TÜFE artışında etkili oldu.

Geçen haftalarda yılın son enflasyon raporunu yayınlayan Merkez Bankası 2009 yıl sonu için enflasyon tahminini yüzde 5,4 olarak açıklamıştı.

Bu tahmin büyük bir olasılıkla tutacak görünüyor.

Kaldı ki TÜFE’de yıllık enflasyon oranı yüzde 5,3’ten yüzde 5,1’e kadar geriledi.

Merkez Bankası önümüzdeki dönemde aylık enflasyon oranlarının görece olarak daha düşük olması nedeniyle, yıllık enflasyonda kısmi yükselişler görülebileceğini söylüyor.

Kısmi yükselişler olsa da yıllık enflasyonun yüzde 5,4 civarında gerçekleşmesi sürpriz sayılmamalı.

Önümüzdeki yılda enflasyon artışı ve faiz oranları üzerinde bu yıldan gelecek yıla miras kalan bütçe açıklarının önemli bir risk unsuru olacağı görülüyor.

Merkez Yönetim Bütçesi’nde, 2009 yılı için 10.4 milyar TL’lik açık hedeflenmişti.

Resmi gerçekleşme tahmini ise 62.8 milyar TL olarak açıklandı.

Gelecek yılki açık ise 50 milyar TL civarında öngörülüyor.

2009 hedefi belirlenirken henüz ortada ekonomik kriz yoktu. Bu nedenle bütçe açığındaki sapma da sürpriz olmadı.

Ekonomik kriz ortamında yaşanan daralma nedeniyle vergi hâsılatında gerileme yaşanması ve krize karşı harcama ve vergi indirimi gibi alınan önlemler bütçe açığını artırdı.

Öyle ki bütçe açığındaki 52.4 milyar TL'lik sapmanın 44.8 milyarı gelirlerdeki azalmadan kaynaklandı.

Gelirlerdeki azalmanın 40.1 milyar TL'si ekonomideki daralmadan, sadece 4.7 milyar TL'lik kısmı da yapılan vergi indirimlerinden kaynaklanmış durumda.

Giderlerdeki artış ise bütçe açığını 7.6 milyar TL artırmış. Bu artışın da önemli bir kısmının sosyal güvenlik sistemine yapılan transferlerden kaynaklandığını görüyoruz.

Bu da GSYH oranı olarak yüzde 6,6 seviyesindeki açığın yüzde 4,9'a düşürülmesi anlamına geliyor.

Ancak ekonomi henüz nekahet dönemine bile geçmiş değil.

Canlanmayan bir ekonomiden bütçeye kapasitesinin üzerinde katkı istemek ekonomiyi bir kez daha durgunluğa itmek olur.

Enflasyonun yüzde 5'ler civarında gerçekleşeceği düşünülürse bütçe gelirlerinde nominal olarak yüzde 16.1 oranında artış hedefine ulaşılması için, ya mevcut vergilerde yüksek oranlı artışlar yapılması, ya da oranların artırılması demek olur.

2009 yılında yüzde 6,5 oranında küçülen ve 2010 yılında yüzde 3.5 oranında büyümesi beklenen bir ekonomide gerekirse bu yıl olduğu gibi gelecek yıl da faiz dışı fazla yerine açık verilmeli.

Vergi oranlarını düşürerek ve tabana yayarak, kayıtdışını ortadan kaldıran kapsamlı bir vergi reformu yapılmalı.

Bu çerçevede ekonomi politikalarının önceliği, üretim artışı sağlayacak önlemleri alarak uygulamaya başlamak olmalıdır.

Ayrıca talepteki tikanıklığı açacak özel politikalar saptanmalı ve hükümetle özel sektör işbirliği yapılmalıdır.